

Stanisław Stańko¹

Katedra Ekonomiki Rolnictwa i Międzynarodowych Stosunków Gospodarczych SGGW

Aneta Stańko²

Katedra Ekonomii i Polityki Gospodarczej SGGW

Warszawa

Kierunki zmian w polskim handlu zagranicznym artykułami rolno-spożywczymi

Changes in Polish foreign trade in agri-food products

Abstract. The enlargement of the European Union caused changes in the Polish foreign trade in agri-food products. Since the first year after the Polish accession the foreign trade turnover has been growing and the EU member states have become Polish main trade partners in exchange of many products.

Key words: import, export, changes

Synopsis. Przystąpienie Polski do Unii Europejskiej spowodowało zmiany w handlu zagranicznym artykułami rolno-spożywczymi. Rok akcesji zapoczątkował dynamiczny wzrost wymiany zagranicznej, a kraje Unii Europejskiej stały się głównym partnerem handlowym w wymianie wielu produktów.

Słowa kluczowe: import, eksport, kierunki zmian

Wstęp

Wstąpienie Polski do Unii Europejskiej miało duży wpływ na kierunki w handlu zagranicznym kraju. Objęcie Polski zasadami Wspólnej Polityki Rolnej spowodowało dynamiczny wzrost eksportu do państw Wspólnoty. W 2005 r. udział Polski w eksporcie Unii zwiększył się do 2,2 % wobec 1,7 % przed akcesją w 2003 r. [Gospodarka... 2006]. W artykule zostanie podjęta próba przedstawienia zmian w polskim handlu zagranicznym artykułami rolno-spożywczymi, jakie nastąpiły po 1 maja 2004 r.

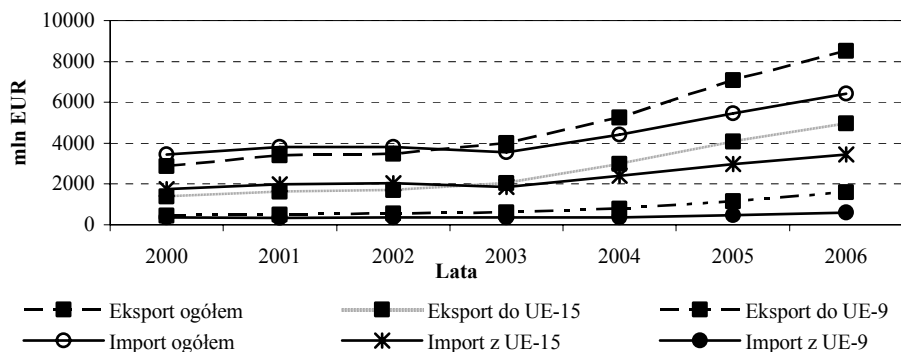
Zmiany w handlu zagranicznym Polski artykułami rolno- spożywczymi w latach 2000-2006

Akcesja Polski do struktur unijnych przyniosła duży wzrost wartości eksportu i importu. W latach 2000-2002 Polska była importerem netto artykułów rolno-spożywczych, od 2003 r. jest ich eksporterem netto (rys. 1). Wartość eksportu ogółem w 2005 r. wzrosła ponad dwukrotnie w porównaniu do 2003 r. i prawie trzykrotnie od początku badanego okresu, a średnioroczna stopa wzrostu wynosiła 17,7%. Import również wykazywał tendencję wzrostową, chociaż dynamika wzrostu była mniejsza niż w eksporcie i wyniosła 8,1 % średnio w roku. Dzięki temu bilans handlu zagranicznego artykułami rolno-

¹ Profesor, e-mail: stanislaw_stanko@sggw.pl.

² Mgr inż., doktorant.

spożywcymi ulega od 2003 r. ciągłej poprawie, a na końcu badanego okresu saldo wyniosło ponad +2 mld euro (rys. 1). Dynamika eksportu i importu do krajów „starej” Piętnastki i do pozostałych państw Wspólnoty była różna. Najwolniej rosła wartość importu z dziewięciu krajów, przyjętych do struktur unijnych razem z Polską. Od 2003 r. jego wartość wzrosła o 66 %, a więc średnio w roku o 8%. Eksport natomiast wzrósł w ciągu trzech lat 2,5 krotnie, co daje 27,8% wzrostu średniorocznie.

Źródło: Obliczenia własne na podstawie: [Polski... 2003, 2005 i 2007].

Rys. 1. Handel zagraniczny artykułami rolno – spożywczymi Polski w latach 2000-2006, mln EUR

Fig. 1. Polish foreign trade in agri-food products in years 2000-2006, mln EUR

Polska przez cały analizowany okres pozostawała eksporterem netto w stosunku do dziewięciu krajów Unii Europejskiej, a dodatni bilans polepszał się i wyniósł +1 mld euro na koniec analizowanego okresu. Zdecydowanie szybciej rosła wartość handlu zagranicznego z krajami „starej” Unii. W całym analizowanym okresie średnio w roku eksport rósł o 21,3%, a import o 9,5%. Od 2003 r. średnioroczne tempo wzrostu wartości eksportu do tej grupy krajów wyniosło 31,6%, a importu 11,4%. Dodatni saldo bilansu, które wystąpiło od 2003 r., ukształtowało się na poziomie +1,5 mld euro w 2006 r.

W latach 2000-2006 dynamika handlu zagranicznego surowcami rolniczymi i artykułami przetworzonymi była zróżnicowana. Przez cały analizowany okres Polska pozostawała importerem netto surowców rolniczych (rys. 2).

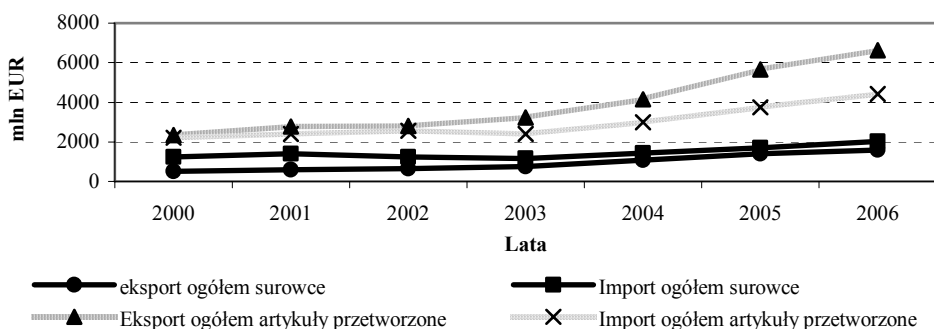
Od 2001 r. wartość importu tych artykułów rosła średniorocznie o 5,2%, natomiast eksportu o 19,9%. Szybsza dynamika wzrostu wartości eksportu spowodowała, że saldo, chociaż ujemne, polepszało się z -731 mln euro w 2000 r. do -427 mln euro w 2006 r. Jednocześnie udział surowców rolniczych w handlu zagranicznym artykułami rolno-spożywczymi Polski ulegał zmianom. W 2000 r. stanowiły one 36,1% wartości importu, na koniec badanego okresu 31,5%. W eksporcie natomiast w analizowanym okresie ich udział wrosł o 0,8 p.p. i wynosił 18,7 % w 2006 r.³

Polska w całym analizowanym okresie była eksporterem netto artykułów przetworzonych (rys. 2).

Bardzo dynamicznie rósł eksport, o 16,9% średniorocznie, jednak przyspieszenie nastąpiło od 2004 r., kiedy wartość eksportu wzrosła o prawie 60% w ciągu dwóch lat. Dynamika wzrostu importu była zdecydowanie mniejsza, 9,6% średnio w roku, ale rok

³ Obliczenia własne na podstawie danych FAMMU/FAPA

akcesji był również rokiem przyspieszenia tempa wzrostu. Saldo bilansu handlu tymi artykułami poprawił się z prawie +154 mln euro w 2000 r. do +2,1 mld euro w 2006 r.

Źródło: jak na rys. 1

Rys. 2. Handel zagraniczny Polski surowcami rolniczymi oraz artykułami przetworzonymi w latach 2000-2006, mln EUR

Fig. 2. Polish foreign trade in raw agricultural products and processed products in years 2000-2006, million EUR

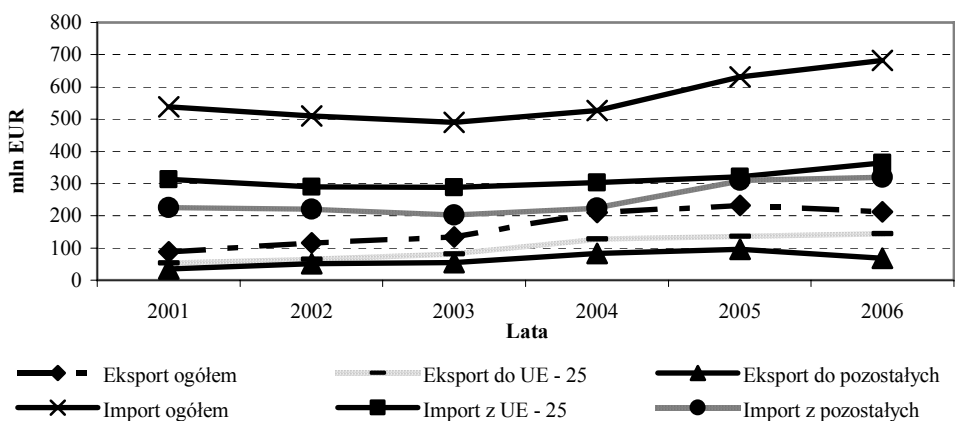
Kierunki w polskim handlu zagranicznym wybranymi artykułami rolniczymymi⁴

Kierunki zmian w handlu zagranicznym na poszczególnych rynkach nie kształtowały się podobnie. W przypadkach świeżych owoców, Polska w latach 2001-2006 była ich importerem netto (rys. 3).

Import świeżych owoców zmniejszył się w latach 2001-2003 o 9%, natomiast od 2004 r. do końca analizowanego okresu wystąpił wzrost o 29,7%. Średnioroczna dynamika wzrostu w całym analizowanym okresie wyniosła 1,8%. Wartość eksportu w latach 2001-2006 natomiast wzrosła prawie 2,4-krotnie. Jednak ostatni rok analizy przyniósł spadek o prawie 9%, co spowodowało pogorszenie ujemnego salda do -471,4 mln euro z -398,5 mln euro w roku poprzednim. Głównym odbiorcą polskich świeżych owoców w całym analizowanym okresie były kraje Unii Europejskiej, ich udział zwiększył się z 55,7% w 2002 r. do 68,3% w 2006 r. Z rynków unijnych pochodziła ponad połowa świeżych owoców, ale udział importu z tych krajów zmniejszył się z 58% na początku analizowanego okresu do 53,3% w 2006 r.

Wymiana handlowa przetworzonymi owocami przyniosła Polsce dodatni bilans handlowy, który poprawiał się w analizowanym okresie (rys. 4). Stało się tak dzięki dynamicznemu wzrostowi wartości eksportu tych artykułów, zwłaszcza w latach 2005-2006, średnio o 20% w roku.

⁴ Kierunki zmian przedstawiono dla tych grup towarów, których udział w obrotach handlu był najwyższy (powyżej 5%).

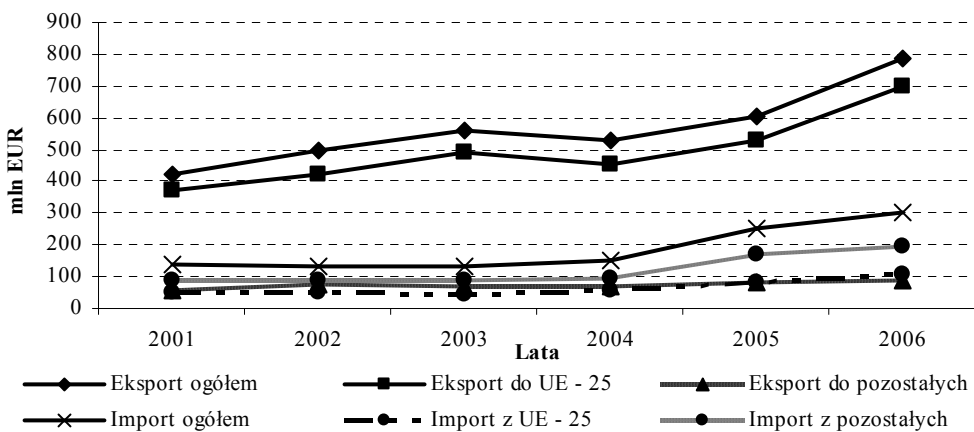

Źródło: jak na rys. 1

Rys. 3. Handel zagraniczny Polski świeżymi owocami w latach 2001-2006, mln EUR

Fig. 3. Polish foreign trade in fresh fruit in years 2001-2006, million EUR

Wartość importu w wymienionych latach również wzrosła, ale jego poziom był zdecydowanie niższy. Zaowocowało to saldem bilansu na poziomie +484,8 mln euro, a więc o 29% więcej, niż w roku wstąpienia Polski do Unii Europejskiej.

Źródło: jak na rys. 1

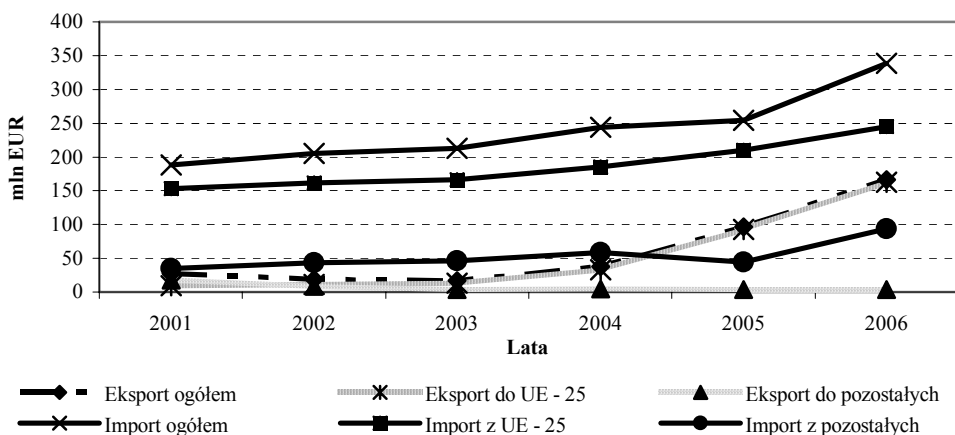
Rys. 4. Polski handel zagraniczny przetworami z owoców w latach 2001-2006, mln EUR

Fig. 4. Polish foreign trade in processed fruit in years 2001-2006, million EUR

Wymiana handlowa przetworów owocowych z krajami unijnymi kształtuje w dużej mierze kierunki zmian eksportu, ponieważ na rynki te trafia prawie 90% eksportu,

natomiast z krajów tych pochodzi jedynie 35% importu. Bilans handlowy z krajami spoza Unii Europejskiej pozostawał ujemny i powiększył się w analizowanym okresie ponad trzykrotnie do -107,6 mln euro w 2006 r. Wynikało to z dużej dynamiki wzrostu wartości importu z tych krajów, o 12%, oraz z mniejszej eksportu, o 10,9% średnio w roku.

Handel zagraniczny olejami i tłuszczami roślinnymi w latach 2001-2006 wykazywał szybką tendencję wzrostu zarówno po stronie eksportu, jak i importu (rys. 5). Polska przez cały analizowany okres pozostawała importerem tych artykułów. Wartość eksportu w całym analizowanym okresie zwiększyła się ponad 6-krotnie, a największe przyspieszenie tempa wzrostu nastąpiło w 2005 i 2006 r. Wartość importu rosła o 9,8 % średnio w roku. Na początku analizowanego okresu na rynki krajów UE-24 trafiała jedna trzecia naszego eksportu, a w 2006 r. prawie cały, tzn. 97,5%. Rok akcesji był początkiem dynamicznego wzrostu eksportu do tych krajów, którego wartość zwiększyła się 5,5-krotnie przez trzy lata członkostwa Polski w Unii Europejskiej. Wartość importu również rosła, jednak nie tak szybko, o prawie 32% w stosunku do roku akcesji. Jednocześnie udział krajów UE-24 w ogólnym imporcie tłuszczów i olejów zmniejszył się do 72,3% w 2006 r. z 81,5 % na początku badanego okresu. Saldo handlu zagranicznego z krajami Unii Europejskiej tłuszczami i olejami było ujemne, ale polepszyło się z -144 mln euro w 2001 r. do -82,3 mln euro w 2006 r.

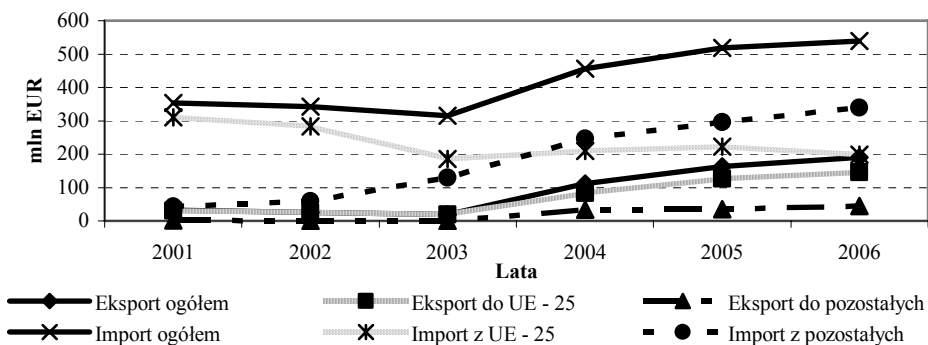
Źródło: jak na rys. 1

Rys 5. Handel zagraniczny Polski olejami i tłuszczami roślinnymi w latach 2001-2006, mln EUR

Fig. 5. Polish foreign trade in oils and fats in years 2001-2006, million EUR

Ujemne saldo wystąpiło również w handlu zagranicznym makuchami (rys. 6). Lata 2001-2003 charakteryzowały się spadkiem wartości eksportu o 40%, ale rok akcesji przyniósł jego prawie 6-krotny wzrost, a w kolejnych dwóch latach wzrost o 70%. Kierunki zmian wartości importu przedstawiały się bardzo podobnie. W pierwszych trzech latach analizy zaobserwowano spadek wartości importu, jednak od 2004 r. nastąpił jego szybki wzrost. Takie kierunki zmian spowodowały, że ujemne saldo handlowe pogorszyło się o 8%, z 320,8 mln euro w 2001 r. Wymiana handlowa z krajami Unii Europejskiej kształtowała się inaczej. Wartość eksportu dynamicznie wzrosła, prawie 4,7-krotnie, a wartość importu z tych krajów systematycznie spadała, o 11,2% rocznie. Spowodowało to,

że ujemne saldo bilansu handlowego zmniejszyło się ponad pięciokrotnie, do -52,3 mln euro w 2006 r. Jednocześnie zwiększało się ujemne saldo bilansu handlowego z krajami spoza Unii w wyniku dynamicznego wzrostu wartości importu z tych krajów, prawie ośmiokrotnie. Jednocześnie wzrósł udział importu z tych krajów w ogólnym imporcie z 12% w 2001 r. do 63% w 2006 r.

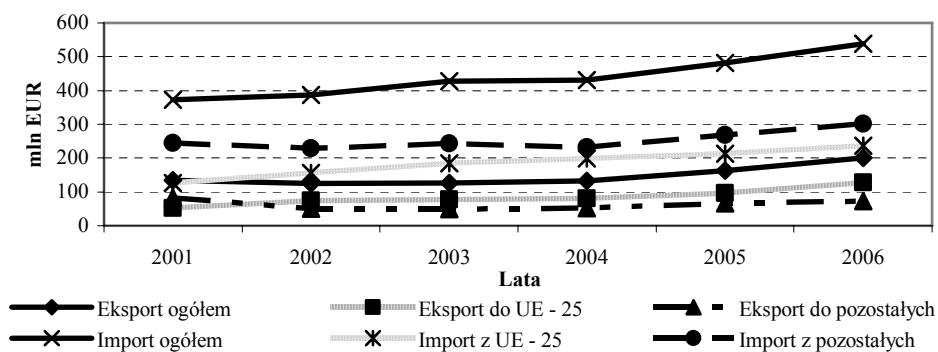

Źródło: jak na rys. 1

Rys. 6. Handel zagraniczny Polski makuchami i paszami w latach 2001-2006, mln EUR

Fig. 6. Polish foreign trade in oil-cakes and fodder in years 2001-2006, million EUR

Wymiana handlowa kawą, herbatą i przyprawami wykazywała w latach 2001-2006 tendencję rosnącą, zarówno po stronie importu, jak i eksportu.

Źródło: jak na rys. 1

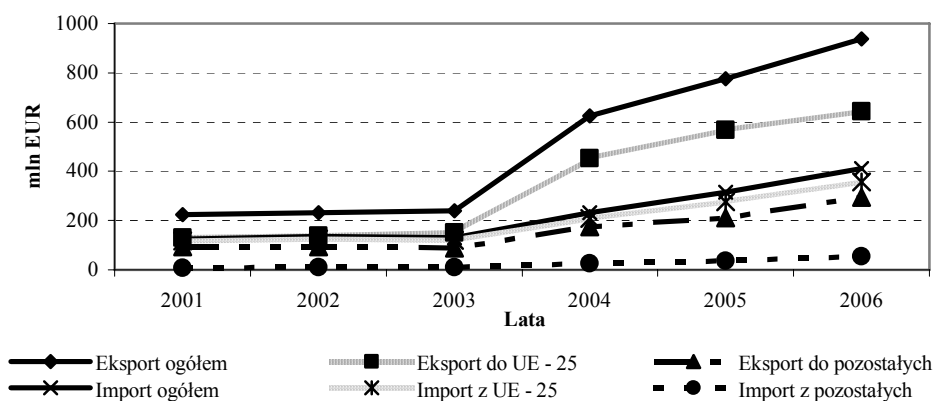
Rys. 7. Handel zagraniczny kawą, herbatą i przyprawami w Polsce w latach 2001-2006, mln EUR

Fig. 7. Polish foreign trade in coffee, tea and spices in years 2001-2006, million EUR

Przez cały analizowany okres Polska była importerem netto tych artykułów, a saldo bilansu handlowego pogorszyło się o 42,4%, do 337,8 mln euro w 2006 r. Oznacza to, że średnioroczne tempo wzrostu importu było wyższe od eksportu i wyniosło 6,6% wobec 3,4% średniorocznego wzrostu eksportu. Eksport tych artykułów do krajów Unii

Europejskiej rósł szybciej, o 18,8% średnio w roku. Zwiększył się również udział tych krajów w eksporcie kawy, herbaty i przypraw z 39% w 2001 r. do 63,8% w 2006 r.

Polski eksport i import wyrobów cukierniczych bardzo dynamicznie rósł od pierwszego roku akcesji do Unii Europejskiej (rys. 8). Lata 2001-2003 charakteryzowały się małymi zmianami w wartości wymiany handlowej tymi produktami. W 2004 r. jednak wartość eksportu wzrosła 2,6-krotnie, a następane dwa lata przyniosły wzrost o kolejne 50%. Taka dynamika wzrostu w eksporcie ogółem omawianych artykułów wyniknęła ze zmian w handlu z krajami Unii Europejskiej. Wartość eksportu do tych krajów zwiększała się 4,3-krotnie w latach 2003-2006. Jednocześnie import z tych krajów zwiększył się w tym okresie zdecydowanie wolniej (3-krotnie). Takie zmiany przyniosły poprawę dodatniego salda bilansu handlowego z tymi krajami z 30 mln euro w 2003 r. do 286,6 mln euro w ostatnim roku analizy. Ogólna wartość importu wyrobów cukierniczych wzrastała w latach 2001-2006 i zwiększała się rocznie o 23,2%, a eksportu o 32,6%. Takie kierunki zmian spowodowały, że dodatnie saldo bilansu handlowego zwiększyło się w analizowanym okresie ponad 5-krotnie, do 526 mln euro w 2006 r.

Źródło: jak na rys. 1

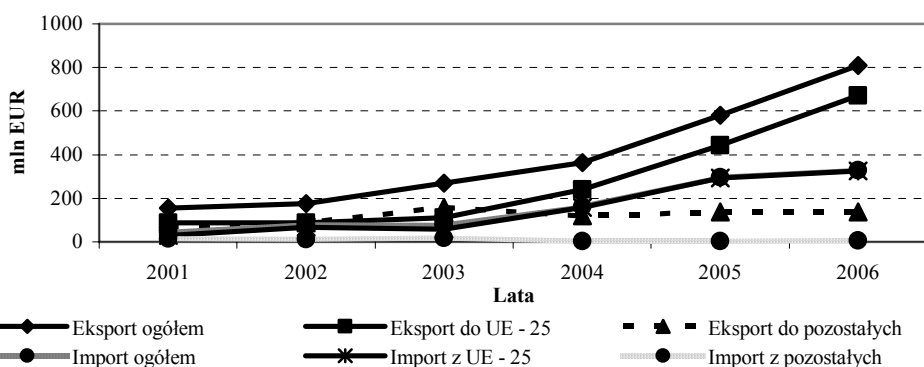
Rys. 8. Handel zagraniczny wyrobami cukierniczymi w Polsce w latach 2001-2006, mln EUR

Fig. 8. Polish foreign trade in confectionery products in years 2001-2006, million EUR

Bardzo duży wzrost nastąpił w latach 2001-2006 w obrocie zagranicznym polskim mięsem czerwonym (rys. 9). Omawiany okres charakteryzował się ponad 5,2-krotnym wzrostem wartości eksportu oraz 7,7-krotnym wzrostem wartości importu. Dodatkowo saldo zwiększyło się ze 112,1 mln na początku analizowanego okresu do 482,1 mln euro w 2006 r. Unia Europejska stała się głównym partnerem handlowym, do którego w 2006 r. trafiało prawie 83% polskiego eksportu mięsa czerwonego (wobec 56% w 2001 r.), a skąd pochodziło prawie 99% importu (wobec 66,7% w 2001 r.)

Polska była eksporterem netto mleka i jego produktów w latach 2001-2006. Bilans handlowy tymi artykułami znacznie się polepszył w analizowanym okresie (rys. 10).

Import tych produktów rósł od 2003 r. o ponad 20% średnio w roku, jednak jego wartość pozostawała na dosyć niskim poziomie. Natomiast wartość eksportu zmniejszała się w latach 2001-2003, jednak akcesja do Unii Europejskiej zapoczątkowała jego dynamiczny wzrost.

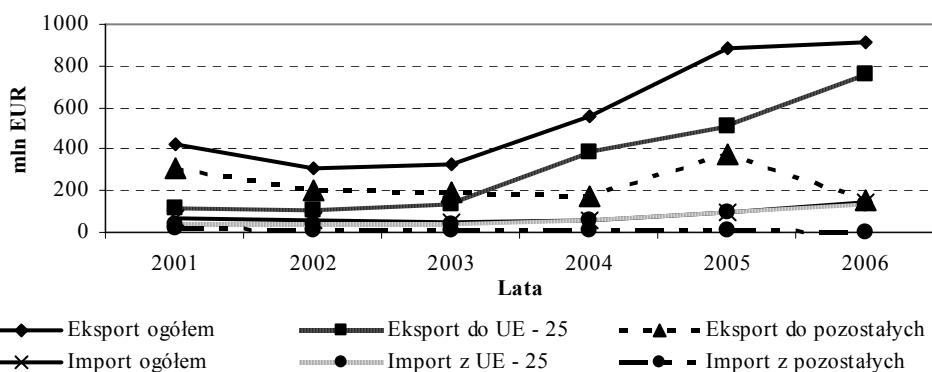

Źródło: jak na rys. 1.

Rys. 9. Handel zagranicznymi mięsem czerwonym w Polsce w latach 2001-2006, mln EUR

Fig. 9. Polish foreign trade in meat (beef, pork) in years 2001-2006, million EUR

W ostatnim roku analizy wartość eksportu była prawie trzykrotnie większa niż w 2003 r. Taka sytuacja była wynikiem wzrostu obrotów wymiany handlowej z krajami Unii Europejskiej. Stały się one głównym odbiorcą polskiego mleka i jego produktów. Na rynki te trafiało w 2006 r. ponad 83 % polskiego eksportu wobec 26,8% w 2001 r. Z krajów tych natomiast pochodziło 96,6% polskiego importu w 2006 r. omawianych produktów.

Źródło: jak na rys. 1

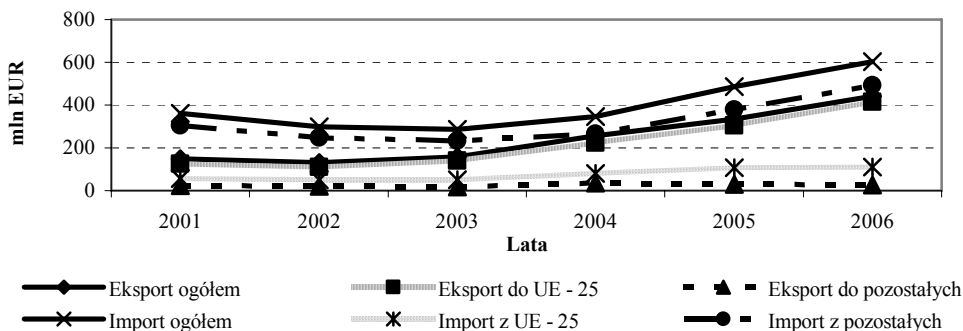
Rys. 10. Handel zagranicznymi mlekiem i jego produktami w Polsce w latach 2001-2006, mln EUR

Fig. 10. Polish foreign trade in milk and its products in years 2001-2006, million EUR

Wymiana handlowa rybami i skorupiakami charakteryzowała się w latach 2001-2006 dynamicznym wzrostem obrotów (rys. 11).

Lata 2001-2003 przyniosły spadek wartości importu o prawie 21%, jednak od 2004 r. nastąpił jego wzrost. W 2006 r. był on 2,1-krotnie wyższy niż w 2003 r. Wartość eksportu od 2003 r. zwiększyła się 2,8-krotnie. Takie zmiany spowodowały, że ujemne saldo handlowe polepszyło się, z -211,9 mln euro w 2001 r. do -161,3 mln euro w ostatnim roku

analizy. Z krajami Unii Europejskiej wystąpiło jednak saldo dodatnie, które dodatkowo polepszyło się w omawianym okresie. Było to wynikiem bardzo szybkiego tempa wzrostu eksportu, o 20,3% średnio w roku, oraz mniejszego tempa wzrostu importu, o 12,5% średniorocznie. Kraje członkowskie były jednocześnie najważniejszym odbiorcą polskich ryb i skorupiaków, na ich rynki trafiło w 2006 r. 94% tych produktów.

Źródło: jak na rys. 1

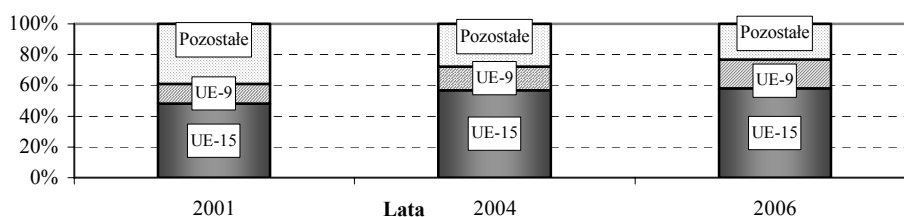
Rys. 11. Handel zagranicznymi rybami i skorupiakami w Polsce w latach 2001-2006, mln EUR

Fig. 11. Polish foreign trade in fish and shellfish in years 2001-2006, million EUR

Zmiany w strukturze geograficznej handlu zagranicznego Polski po wstąpieniu do Unii Europejskiej

Wejście Polski do Unii Europejskiej spowodowało, że kraje Wspólnoty zwiększyły swój udział w handlu zagranicznym naszego kraju. W 2001 r. na rynki „starej” Unii trafiło 48% polskich artykułów rolno-żywnościowych, a z krajów tych pochodziło 52,5% ogólnego importu rolno-spożywczego (rysunek 12 i 13). Z krajami kandydującymi z Polską do Unii wymienialiśmy natomiast 1/7 naszego eksportu i 1/12 importu.

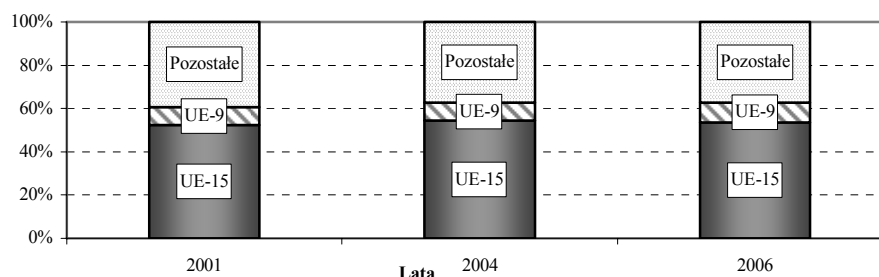
W roku akcesji Polski do Wspólnoty, kraje członkowskie odbierały 72% polskiego eksportu rolno-spożywczego, z czego 57% trafiało na rynki byłej Piętnastki. W 2006 r. do krajów UE kierowane było ponad 3/4 naszego eksportu.

Źródło: jak na rys. 1, oznaczenia jak na rys.13.

Rys. 12. Struktura geograficzna eksportu Polski w latach 2001, 2004 i 2006, %

Fig. 12. Geographical distribution of Polish exports in years 2001, 2004 i 2006, %

Źródło: jak na rys. 1.

Rys. 13. Struktura geograficzna importu Polski w latach 2001, 2006 i 2006, %

Fig. 13. Geographical distribution of Polish exports in years 2001, 2004 and 2006, %

Oznacza to, że kraje spoza Wspólnoty⁵ stały się mniej znaczącym partnerem w odbiorze polskich artykułów rolno-spożywczych. W 2001 r. kierowana była do nich jedna trzecia polskiego eksportu, w 2006 r. mniej niż jedną czwartą.

W 2001 r. z UE-15 pochodziło 52,5% naszego importu, a 8,1% z UE-9, w 2006 r. odpowiednio 53,5 i 9,2%. Import rolno-spożywczy z krajów spoza UE wciąż odgrywa znaczącą rolę (39,4% w 2001 i 37,3% w 2006 r.).

Podsumowanie

Wejście Polski do Unii Europejskiej spowodowało dynamiczny wzrost obrotów handlowych artykułami rolno-spożywczymi. Tempo wzrostu wartości eksportu było znacznie większe niż importu, co zaowocowało polepszeniem się bilansu handlowego. Od 2003 r. Polska stała się znaczącym eksporterem netto tych artykułów.

Udział surowców rolniczych w eksporcie artykułów rolno-żywnościowych zmniejszył się, natomiast w imporcie nastąpiło zwiększenie tego udziału. Przez cały analizowany okres bilans handlowy tymi towarami pozostawał ujemny. Handel artykułami przetworzonymi, a zwłaszcza eksport, charakteryzował się dynamiczną tendencją wzrostową, co zaowocowało poprawiającym się dodatnim bilansem handlowym.

W wymianie poszczególnych artykułów żywnościowych wystąpiły różne tendencje. Sześcioletni okres analizy wykazał, że bilans handlowy wieloma artykułami rolno-żywnościowymi był dodatni i polepszał się (przetworzone owoce, wyroby cukiernicze, mięso czerwone, mleko i jego produkty). Wymiana handlowa świeżymi owocami, olejami i tłuszczami roślinnymi, makuchami, paszami oraz kawą, herbatą i przyprawami charakteryzowała się ujemnym bilansem, który dodatkowo pogorszył się w okresie analizy.

W przypadku przetworzonych owoców, tłuszczów i olejów, mięsa czerwonego, mleka i jego wyrobów oraz ryb i skorupiaków na rynki UE trafia ponad 80% polskiego eksportu.

⁵ W analizowanym okresie Unia Europejska liczyła 15 państw członkowskich do 30 kwietnia 2004 r. i 25 krajów od 1 maja 2004 r.

Literatura

- Polski handel zagraniczny artykułami rolno-spożywczymi w 2002 r. [2003]. FAMMU FAPA, Warszawa.
- Polski handel zagraniczny artykułami rolno-spożywczymi w 2004 r. [2005]. FAMMU FAPA, Warszawa.
- Polski handel zagraniczny artykułami rolno-spożywczymi w 2006 r. [2007]. FAMMU FAPA, Warszawa.
- Gospodarka i handel zagraniczny Polski w 2005 r. Raport roczny. [2006]. J. Przystupa (red). Instytut Koniunktur i Cen Handlu Zagranicznego, Warszawa.
- Stańko S., Stańko A. [2005]: Tendencje w handlu zagranicznym produktami rolno-spożywczymi w Polsce w latach 1990-2004. *Problemy Rolnictwa światowego* t. XIII, ss. 310-319.